

УДК378.091.12.-051:373.3]:159.942.5

Грицюк О. А.

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЇЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У статті здійснено теоретичний аналіз понять “гуманізація”, “гуманітаризація” освіти. Розглядається мета гуманітаризації професійної підготовки майбутніх учителів музики, виокремлюються основні напрями гуманітаризації навчально-виховного процесу педагогічного ВНЗ. Доведено пріоритетність даної освітньої політики в сучасних умовах розвитку суспільства, що сприяє формуванню готовності майбутніх учителів музики до продуктивної професійно-педагогічної діяльності, розумінні ними власної індивідуальної сутності, створення власної педагогічної концепції.

Ключові слова: гуманітаризація професійної підготовки майбутніх учителів музики, навчально-виховний процес, емпатія, професійна здатність, індивідуальність.

До останнього часу в нашій країні гуманітарна освіта розглядалася неоднозначно. У результаті відбулося відчуження системи освіти не лише від цінностей світової цивілізації, а й від традицій вітчизняної культури. Проблема гуманітаризації освіти молодих поколінь завжди була однією з важливих у річищі суспільної думки. “Краса врятує Світ”, – такими словами Ф. Достоєвський визначив місце і роль мистецтва в житті людини та суспільства. Про важливість мистецтва в житті людини і суспільстві періодично нагадували людству Платон і Аристотель, Кант і Гегель, Реріх і Швейцер, Скворода і Сухомлинський. Парадоксальним є те, що не зважаючи на заклики найбільш відомих і видатних особистостей світу щодо необхідності оволодіння соціокультурним досвідом цивілізації, феномен мистецької освіти постає у якості “зачарованої красуні”, яку не вдається розбудити чи то через низку соціальних чинників, чи то через байдужість чиновників, чи то через недостатню активність педагогічної спільноти. Духовна бідність призвела до моральної катастрофи при ускладненні соціальної обстановки [1]. Осмислення суперечливого досвіду освітніх реформ дозволяє сьогодні повніше усвідомити роль професійної підготовки майбутніх учителів музики.

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні понять “гуманітаризація”, “гуманізація” професійної підготовки майбутнього вчителя музики, визначення шляхів впровадження принципів гуманізації та гуманітаризації у навчально-виховний процес ВНЗ.

Проблеми гуманізації та гуманітиризації освітнього процесу у ВНЗ знайшли своє відображення в науковому доробку багатьох вчених, зокрема: Г. О. Балла, Ю. В. Пелеха, В. В. Рибалка, Ю. К. Бабанського, І. А. Зязюна. Аналіз наукової літератури показав, що зміст гуманітиризації освітнього

процесу на сучасному етапі його дослідження розглядається неоднозначно (С. У. Гончаренко, В. І. Добриніна, М. К. Андрєєва, А. Я. Кузнєцова). Такі вчені, як І. Д. Бех, В. Г. Розумовський, Є. В. Бондаревська, переконують, що антиподом гуманітаризації освіти виступає не природничо-науковий напрям у пізнанні, а система, яка знеособлює людську свідомість. Будучи джерелом стабільності в періоди потрясінь, гуманітарні знання облагороджують характер людини, розширюють її духовний виднокіл, розвивають почуття проникливості та інтуїції, вміння розбиратися в суті речей та забезпечують ціннісною шкалою, за допомогою якої можна визначити, що є важливим, а що – другорядним з точки зору моральності. Вони невід’ємні від людського буття, людської особистості та допомагають створити моральний клімат, в якому легше перебувати і приймати правильні рішення.

Гуманітаризація освіти, як зазначає М. А. Назарова, є “одночас наслідком, причиною, чинником і завданням гуманізації життя суспільства, відповіддю на запити техносфери. Головним завданням, яке ставиться перед гуманітаризацією освіти, є взаємозбагачення та взаємодоповнення знань з окремих предметів, що має посприяти створенню єдиного образу світу. Така освіта повинна бути спрямована на розвиток глибоких і дійових знань, мисленнєвих операцій, досвіду творчої діяльності” [6].

Дослідженням змісту гуманітаризації та гуманізації освітнього процесу займалися: Г. І. Гайсин, Ю. П. В’яземський, Є. Б. Євладова, В. П. Зінченко, А. А. Касьян, які вважали, що гуманітаризація покликана охопити собою весь процес освіти в усіх аспектах, здатна на формування у студентів культури мислення, культури почуттів, адекватної поведінки молоді людини.

Д. С. Лихачов писав, що виховання повинне готувати особистість, моральну особистість, яка легко могла б опанувати будь-якою спеціальністю. З цієї точки зору слід надавати велике значення гуманітарним дисциплінам [5].

Слід чітко розрізняти поняття гуманізації та гуманітаризації змісту освіти. Р. В. Євсович підкреслює, що “одні вчені розглядають гуманітаризацію як складову гуманізації, інші вважають, що це незалежні методологічні підходи до розбудови сучасних освітніх систем” [4]. На думку дослідника “гуманізація має два аспекти: психологічний – передбачає активізацію ролі людини, індивідуалізацію навчання та загальнокультурний аспект – розвиток гуманітарної культури через зміст дисциплін, освіти в цілому” [4].

Під *гуманізацією* освіти слід розуміти створення соціально-ціннісної та морально-психологічної основи для стосунків між суб’єктами педагогічного процесу, здатної забезпечити становлення особистості студента, де критерієм повинна бути міра індивідуального самовизначення.

Гуманітаризація освіти, за Ю. В. Сенько, передбачає “зміну логіки самого навчального процесу, оскільки у ньому взаємодіють живі люди, яких смисли освіти звели разом. У цьому контексті навчальний процес повинен

бути не метою, а приводом і умовою взаємодії безпосередніх учасників педагогічного процесу” [7, с. 40-45].

На нашу думку, гуманітаризація освітнього процесу ВНЗ – це поняття, яке відображає складне і багатопланове явище, пов'язане з розв'язанням проблем докорінного реформування освіти, і не передбачає механічного збільшення кількості дисциплін гуманітарного циклу, що включаються до навчального процесу. Повноцінне здійснення гуманітаризації навчально-виховного процесу ВНЗ передбачає гуманістичний характер професійної підготовки майбутніх учителів музики. Гуманітаризація навчально-виховного процесу означає необхідність зробити його особистісно зорієнтованим, суб'єктивно значущим для кожного студента. Суть її в тому, щоб теоретично осмислити соціокультурне призначення пізнання, виявити в ньому гуманітарні компоненти.

Мета гуманітаризації професійної підготовки майбутніх учителів музики при такому підході полягає у виробленні шляхів, засобів досягнення принципу гуманізації, принципу, при якому людина – головна цінність, основа саморозвитку соціального буття, яка творить культурні цінності Істини, Добра, Краси. У кінцевому підсумку в творчій діяльності особистість все своє життя здатна збагачувати не лише людську культуру, але і творити себе саму, свій внутрішній світ.

З усього вищесказаного випливає, що *гуманітаризація професійної підготовки майбутніх учителів музики* є цілеспрямованим, систематичним виявленням, розвитком загальнокультурних компонентів у змісті професійної підготовки, що сприяють формуванню у студентів єдиної картини духовно-матеріального світу і ролі людини в ньому; розвитку гуманістичної спрямованості свідомості студента, який прагне у взаємодії з навколишнім світом встановлювати відносно гармонійні відносини і цьому вчити своїх вихованців.

Значущі для гуманітаризації професійної підготовки (в широкому сенсі) цінності поділяються на чотири сфери: *гуманістичні* цінності, що відносяться до гідності й прав людини; *соціальні* цінності, що відносяться до взаємодії між людьми і групами, до політичного, правового і економічного порядку; *культурні* цінності, що відносяться до світу мистецтва, літератури, релігії, моралі, національних та етнічних традицій, а також до наукового знання, міжкультурної взаємодії; *екологічні* цінності, що відносяться до природного оточення.

Нами узагальнені складові аспекти змісту удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів музики в умовах його гуманітарної спрямованості:

Культурно-історичний аспект означає, що зміст професійно-гуманітарної підготовки має будуватися на основі системи і загальнолюдських і професійних цінностей різних націй, народів, культур. Передбачається використання принципу історизму в процесі вивчення навчальних предметів, увагу до історичного аспекту професійної та

культурної спадщини як основи для адекватного й цілісного сприйняття педагогічної реальності, виявлення у змісті предметних знань ціннісного значення результатів діяльності людини в процесі суспільного розвитку.

Морально-етичний аспект передбачає формування етичних, моральних принципів, моральних норм, увагу до проблем загальнолюдського знання. Етичні норми, що реалізуються в поведінці студента, виступають як відносний результат інтеріоризації гуманітарних, гуманістичних цінностей.

Емоційно-оцінний аспект у змісті професійно-гуманітарної підготовки майбутніх учителів музики спрямований на встановлення смислової, загальнокультурної значущості досліджуваних явищ; сприяє формуванню емоційно-оцінного ставлення до процесу пізнання.

Екологічний аспект у змісті професійно-гуманітарної підготовки спрямований на виявлення в системі професійних, природничо-математичних і гуманітарних знань екологічних аспектів, що сприяють здоровому, природовідповідному розвитку людини.

Психологічний аспект передбачає включення в зміст навчальних предметів психологічних знань, психологічного аналізу досліджуваних явищ; формування способів розуміння проникнення у внутрішній світ людини; спрямованість на самопізнання, саморозвиток, самоактуалізацію, емпатійність студентів.

Естетично-ціннісний аспект заснований на широкому використанні художніх, естетичних засобів у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Інтегративний аспект передбачає, що через зміст предметних знань має трансформуватися система загальнолюдських цінностей. Це стає можливим при встановленні взаємозв'язків міждисциплінарності та інтеграції у процесі вивчення предметів гуманітарного та природничо-наукового циклів.

Діяльнісно-творчий аспект виражається в послідовному переході від репродуктивних способів пізнання до творчого, заснованого на діалогових способах взаємодії, що сприяють створенню умов для формування творчої особистості, суб'єктивної позиції студентів у навчально-виховному процесі, сприяє формуванню та розвитку у студентів різноманітних способів діяльності, творчих здібностей, необхідних для самореалізації особистості у майбутній професійній діяльності.

Таким чином, підвищити сучасний рівень професійної підготовки майбутніх учителів музики в системі вищої педагогічної освіти, досягти її адекватного місця в цій системі неможливо:

- без інтеграції національної вищої музично-педагогічної освіти у світовий освітній простір;
- без створення оптимальної інфраструктури в кожній зі складових ланок професійної підготовки, учителів музики зокрема;
- без формування й раціонального використання пізнавально-духовних ресурсів – наукових, освітніх, мистецьких, культурних, фахових тощо.

Різні способи осягнення світу (мистецтво, філософія, наука тощо) дають можливість багатомірного бачення проблеми. Саме тому сучасною провідною тенденцією пізнавального процесу є інтеграція. Адже мистецька освіта, як частина загальної культури людини, відображає у своєму змісті сучасні тенденції розвитку наукового пізнання. Для вітчизняної мистецької освіти це дає чудову нагоду підкреслити, що Україна завжди була інтегрована у європейський соціокультурний простір, жила осмисленням спільних з європейськими проблем і "вічних запитань", користувалася спільним зі світом культурним кодом. Молодий українець має ідентифікувати себе як представника нації, яка ніколи не належала до культурної "окраїни", адже спільною була європейська культурна колиска для своїх найталановитіших вихованців. Мистецький твір є діалогічним за своєю природою. Простежити особливості цього діалогу, побачити, як через діалог творів мистецтва відбувається діалог культур – одне з найважливіших завдань сучасної професійної підготовки майбутніх вчителів музики, її актуальна соціокультурна місія.

Використана література:

1. Андрущенко В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. Андрущенко // Вища освіта України. – № 1 (11). – 2004.
2. Буяльська Т. Б. Гуманізація освіти – вичерпане гасло чи (не)виконане завдання? / Т. Б. Буяльська // Освіта. – 2006. – № 26 – 27. – С. 4-5.
3. Гук О. Ф. Гуманізація освітнього процесу у вищому навчальному закладі / О. Ф. Гук // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : збірник наукових праць. – К. : Логос, 2012. – Вип. 14. – 2012. – 232 с. – С. 181.
4. Євсович Р. В. Гуманізація та гуманітаризація вищої освіти в Україні: Історичний аспект / Р. В. Євсович // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 5 (52). – 2012. – С. 83.
5. Лихачев Д. С. Книга беспокойств / Д. С. Лихачев // Статьи, беседы, воспоминания. – М. : Издательство "Новости", 1991. – 528 с.
6. Назарова М. А. Гуманизация общества и гуманитаризация естественно-научного образования в условиях информационно-коммуникативной культуры : автореф. дис. ... канд. философ. наук : спец. 09.00.11 "Социальная философия" / М. А. Назарова. – Новосибирск, 2007. – 20 с. – С. 3.
7. Сенько Ю. В. Учебный процесс: сотворчество педагога и учащегося / Ю. В. Сенько // Педагогика. – 1997. – № 3. – С. 40-45.

References:

1. Andrushchenko V. Modernizatsiia pedahohichnoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu / V. Andrushchenko // Vyshcha osvita Ukrainy. – № 1 (11). – 2004.
2. Buial'ska T. B. Humanizatsiia osvity – vycherpiane haslo chy (ne)vykonane zavdannia? / T. B. Buial'ska // Osvita. – 2006. – № 26-27. – S. 4-5.
3. Huk O. F. Humanizatsiia osvithnoho protsesu u vyshchomu navchalnomu zakladi / O. F. Huk // Aktualni problemy sotsiologhii, psykholohii, pedahohiky : zbirnyk naukovykh prats. – K. : Lohos, 2012. – Vyp. 14. – 2012. – 232 s. – S. 181.
4. Ievsovyeh R. V. Humanizatsiia ta humanitaryzatsiia vyshchoi osvity v Ukraini: Istorychnyi aspekt / R. V. Yevsovyeh // Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. – 5 (52). – 2012. – S. 83.
5. Likhachev D. S. Kniga bespokoystv / D. S. Likhachev // Stati, besedy, vospominaniya. – M. : Izdatelstvo "Novosti", 1991. – 528 s.

6. *Nazarova M. A. Gumanizatsiya obshchestva i gumanitarizatsiya estestvenno-nauchnogo obrazovaniya v usloviyakh informatsionno-kommunikativnoy kultury : avtoref. dis. ... kand. filosof. nauk : spets. 09.00.11 "Sotsialnaya filosofiya" / M. A. Nazarova. – Novosibirsk, 2007. – 20 s. – S. 3.*
7. *Senko Yu. V. Uchebnyy protsess: sotvorchestvo pedagoga i uchashchegosya / Yu. V. Senko // Pedagogika. – 1997. – № 3. – S. 40-45.*

ГРИЦЮК А. А. Гуманитаризация профессиональной подготовки будущих учителей музыки как важный фактор ее модернизации.

В статье осуществлен теоретический анализ понятий "гуманизация", "гуманитаризация" образования. Рассматривается цель гуманитаризации профессиональной подготовки будущих учителей музыки, выделяются основные направления гуманитаризации учебно-воспитательного процесса педагогического вуза. Доказано приоритетность данной образовательной политики в современных условиях развития общества, которая способствует формированию готовности будущих учителей музыки к продуктивной профессионально-педагогической деятельности, пониманию ими своей индивидуальной сущности, созданию собственной педагогической концепции.

Ключевые слова: гуманитаризация профессиональной подготовки будущих учителей музыки, учебно-воспитательный процесс, эмпатия, профессиональная способность, профессиональная индивидуальность.

GRYTCYUK OLEKSANDRA. Liberalization training of music teachers as an important factor in its improvement.

The article focuses on the problems of teaching staff training, the basis of which makes the principles of humanistic education and upbringing. One of the chief tasks is to create educational environment. The result of the environment must be teacher and pupil's interaction. Professional training must contribute to the teacher's understanding of his individual essence and the formation of his individual pedagogical conception.

Keywords: the professional and pedagogical training, the liberalization, the empathy, the scientific activity, the professional ability, the professional individuality.

УДК 159.9 (075.8)

Католик Г. В.

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА
В УМОВАХ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
(за напрямком психодинамічна інтегративна
дитячо-юнацька психотерапія)**

В статті розглядаються різноманітні підходи до формування Я-концепції та пропонується авторська модель формування Я-концепції психотерапевта в контексті онтогенетичного підходу та навчального професійного простору. Проаналізовано питання про відповідність психодинамічного напрямку психотерапії вітчизняному менталітету. Обґрунтовано розроблену структурну інтегративну тривимірну модель післядипломної